

فهرست موضوعات سیاسی

در تفاسیر قرآن کریم

ابوالفضل شکوهی*

تفاسیر قرآن کریم از منابع مهم اما غیرمستقیم اندیشه سیاسی در گذشته و حال به شمار می‌رود. بسیاری از اندیشمندان به علل متفاوت ترجیح داده‌اند اندیشه سیاسی خود را در خلال تفسیری که از قرآن ارائه داده‌اند، اظهار کنند؛ اما متأسفانه همواره از این منبع غنی در تفسیر اندیشه سیاسی مسلمانان غفلت شده است؛ همان طور که از سایر منابع غیرمستقیم اندیشه سیاسی نیز تاکنون غفلت شده است به ویژه منابعی مانند: ۱. شروح احادیث؛ ۲. کتاب‌های اصول فقه به خصوص مباحث حُسن و قبح، استحسان، مصالح مرسله، سدّ ذرایع و...؛ ۳. دائرة المعارف‌ها، کتب مربوط به ملل و نحل، فرهنگ‌های لغت و معاجم؛ ۴. کتب تاریخی به ویژه تاریخ سیاسی.

البته از ابواب سیاسی کتب فقهی و کلامی استفاده‌هایی، هر چند اندک، شده است.

ناشناخته بودن، خطی بودن، کمیاب بودن و در خصوص عده‌ای جهل مرکب، دلایلی است که سبب غفلت و عدم استفاده از این منابع شده است. با وجود اینها اظهار نظرهای قاطع و نظریه‌پردازی‌هایی همچون «افول اندیشه سیاسی» و «در کام اقتدار بودن دین و دانش» همواره با جسارت تمام صورت گرفته است و تکرار می‌شود.

به هر حال هدف این مقاله صرفاً نشان دادن این نکته است که اندیشه سیاسی مسلمانان منحصر به کتب کلاسیک و متعارف فارابی، غزالی، نظام الملک، محقق سبزواری و مانند اینها نیست، حتی کتاب‌های تفسیری که در بادی نظر اثری از اندیشه سیاسی در آنها دیده نمی‌شود، حاوی مباحث اساسی در اندیشه سیاسی است و چه بسا به قول اشتراوس اندیشه‌های سیاسی محوری اندیشمندان در آثاری از این دست نهفته باشد. در این مقاله، مباحث حکومت، امامت، عدالت و شوری

*. دانش آموخته حوزه علمیه قم و پژوهشگر پژوهشکده اندیشه سیاسی اسلام.

در نوزده کتاب تفسیر در مقاطع مختلف تاریخ به ترتیب مجلدات آنها، فهرست شده است. تفاسیر نوزده گانه مذکور به ترتیب حروف الفبا عبارتند از:

۱. تفسیر القرآن العظیم: (ابن کثیر) ابوالفداء الحافظ ابن کثیر الدمشقی (۷۷۴ ق)، چهار جلد، دارالکتب العلمیه، بیروت ۱۴۰۸ ق.
۲. احسن الحدیث: سیدعلی اکبرقرشی، دوازده جلد، بنیاد بعثت، تهران ۱۳۶۶.
۳. پرتوی از قرآن: سیدمحمود طالقانی، شش جلد، شرکت سهامی انتشار، تهران، ۱۳۶۰.
۴. التبیان فی تفسیر القرآن: ابوجعفر محمد بن حسن طوسی (۴۶۰ ق)، ده جلد، احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.
۵. التحریر و التتویر: محمد طاهر بن عاشور، سی جلد، الدارالتونسیه، تونس، ۱۹۸۴ م.
۶. الجدید فی تفسیر القرآن المجید: محمد سیزواری، هفت جلد، دارالتعارف، بیروت، ۱۴۰۲ ق.
۷. حجة التفاسیر و بلاغ الاکسیر (من لایحضره المفسر التفسیر): سید عبدالحجة بلاغی، ده جلد، دارالکتب العلمیه، قم ۱۳۴۵.
۸. فتح القدیر: محمد بن علی بن محمد شوکانی، پنج جلد، احیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.
۹. الکاشف: محمد جواد مغنیه (۱۴۰۰ ق)، هفت جلد، دارالعلم للملایین، بیروت، ۱۹۸۱ م.
۱۰. التفسیر الکبیر (مفاتیح الغیب): امام فخرالدین رازی (۶۰۶ ق)، ۳۲ جلد، مطبعة البهیة المصریة، مصر، بی تا.
۱۱. الکشاف عن حقایق غوامض التّنزیل: محمود بن عمر زمخشری (۵۳۸ ق)، چهار جلد، ادب الحوزه، قم، بی تا.
۱۲. کشف الاسرار و عده الابرار: ابوالفضل رشید الدین میبدی (۴۸۱ ق)، ده جلد، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۱.
۱۳. مجمع البیان فی تفسیر القرآن: ابوعلی فضل بن حسن طبرسی (۵۶۱ ق)، ده جلد، انتشارات ناصر خسرو، تهران، ۱۳۷۲.
۱۴. تفسیر المراغی: احمد مصطفی مراغی (۱۳۷۱ ق)، سی جلد، احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۹۸۵ م.
۱۵. تفسیر القرآن الکریم: (ملاصدرا) محمد بن ابراهیم شیرازی (۱۰۵۰ ق)، هفت جلد، انتشارات بیدار، قم ۱۴۱۱ ق.
۱۶. المنار (تفسیر القرآن الحکیم): انشاء محمد عبده، املاء محمد رشید رضا (۱۳۵۴ ق)، دوازده جلد، دارالمعرفه، بیروت، بی تا.
۱۷. المنیر (التفسیر المنیر): وهبة الزحیلی، ۳۲ جلد، دارالفکر المعاصر، بیروت ۱۴۱۱ ق.

۱۸. المیزان فی تفسیر القرآن: سید محمد حسین طباطبائی، بیست جلد، جامعه مدرسین، قم، بی تا.
 ۱۹. تفسیر نمونه: آیه الله ناصر مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، ۲۷ جلد، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۲.
 در این جا به ارائه این فهرست می پردازیم.

۱. تفسیر ابن کثیر

جلد اول: خلافت انسان در زمین، ص ۱۰۸، آیه ۳۰ بقره؛ نقل قول شافعی در باب حکم اطاعت از حاکم، ص ۱۱۰، آیه ۳۰ بقره؛ کیفیت تعیین امام، ص ۱۱۰، آیه ۳۰ بقره؛ کرامیه و حکم وجود همزمان دو امام، ص ۱۱۱، آیه ۳۰ بقره؛ حدود اطاعت از اولوالامر، ص ۷۸۳، آیه ۵۹ نساء. جلد دوم: ولایت امام علی علیه السلام بر مؤمنان، ص ۱۱۳، آیه ۵۵ مائده. جلد سوم: طهارت اهل بیت علیهم السلام، ص ۷۶۹، آیه ۳۳ احزاب. جلد چهارم: دوستی اهل بیت، ص ۱۷۰، آیه ۲۳ شوری.

۲. تفسیر احسن الحدیث

جلد اول: مراد از امامت ابراهیم، ص ۲۳۶، آیه ۱۲۴ بقره. جلد دوم: نقش خدا در حکومت حکام، ص ۴۷، آیه ۲۶ آل عمران؛ اقسام ولایت اولیاء الله، ص ۸۳، آیه ۴۹ آل عمران؛ فضائل اهل بیت، ص ۹۴، آیه ۶۱ آل عمران. جلد سوم: دلایل ولایت حضرت علی علیه السلام، ص ۹۳، آیه ۵۵ مائده؛ غدیر خم و ولایت حضرت علی علیه السلام، ص ۱۰۹، آیه ۶۷ مائده. جلد ششم: رهبران حق و باطل، ص ۱۱۶، آیه ۱۷۱ اسراء. جلد هفتم: دلایل ولایت امام علی، ص ۴۲۲، آیه ۲۲۴ شعراء. جلد هشتم: منظور از اولویت پیامبر صلی الله علیه و آله بر مؤمنان، ص ۳۱۱، آیه ۶ احزاب. جلد نهم: اهمیت شوری در اسلام، ص ۴۹۸، آیه ۳۸ شوری؛ منظور از اولویت پیامبر صلی الله علیه و آله بر مؤمنان، ص ۳۱۱، آیه ۶ احزاب. جلد دهم: اهمیت شوری در اسلام، ص ۴۹۸، آیه ۳۸ شوری. جلد دهم: اختیارات امام در قبال اسیران، ص ۱۷۹، آیه ۴ محمد صلی الله علیه و آله؛ ولایت مطلقه پیامبر صلی الله علیه و آله، ص ۲۰۹، آیه ۳۳ محمد صلی الله علیه و آله. جلد دوازدهم: خلافت امام علی علیه السلام، ص ۲۷۴، آیه ۷ حشر.

۳. پرتوی از قرآن

جلد اول: حقیقت عدالت، ص ۵۴، آیه ۲ بقره؛ خلافت انسان، ص ۱۱۸، آیه ۳۱ بقره؛ شرایط امامت، ص ۲۹۲، آیه ۱۲۴ بقره؛ منشأ نیاز انسان به امام، ص ۲۳۹، آیه ۱۲۴ بقره. جلد دوم: نقش سودگران در پیدایش طبقه حاکم، ص ۷۶، آیه ۱۸۸ بقره. جلد چهارم: دلایل امامت، ص ۲۰۰، آیه ۴ آل عمران. جلد پنجم: تفاوت عدل و قسط، ص ۵۱، آیه ۱۸ آل عمران؛ فضیلت اهل بیت علیهم السلام، ص ۱۷۴، آیه ۶۱ آل عمران؛ ویژگی های کارگزاران حکومتی، ص ۳۰۳، آیه ۱۸۸ آل عمران؛ ویژگی رهبران الهی، ص ۳۵۵، ۱۴۰ آل عمران؛ اهمیت شوری، ص ۳۹۵ و ۳۹۷، آیه ۱۵۹ عمران.

۴. تفسیر التبیان

جلد اول: امامیه و نص بر امامت ائمه علیهم السلام، ص ۱۴، مقدمه کتاب؛ منظور از خلافت آدم، ص ۱۳۱، آیه

۳۰ بقره؛ ملائکه و خلافت آدم عليه السلام، ص ۱۳۲، آیه ۳۰ بقره؛ مفهوم عدل، ص ۲۱۵، آیه ۴۸ بقره؛ امامیه و رابطه مقام امامت و نبوت، ص ۴۴۹، آیه ۱۲۴ بقره. جلد دوم: وراثت در امامت، ص ۲۹۱، آیه ۲۴۷ بقره. جلد سوم: مفهوم ولایت، ص ۱۸۶، آیه ۳۳ نساء؛ منظور از اولوالامر، ص ۲۳۶، آیه ۵۹ نساء و ص ۲۷۳، آیه ۸۳ نساء؛ دلایل امامت علی، ص ۵۵۹، آیه ۵۵ مائده. جلد چهارم: تعدد نبی و امام در یک زمان، ص ۵۰۷، آیه ۱۲۲ اعراف. جلد پنجم: نص بر امامت ائمه عليهم السلام، ص ۴۸، آیه ۱۸۷ اعراف. جلد هفتم: نقل نظر جبایی درباره امامت خلفای راشدین، ص ۴۵۶، آیه ۵۵ نور؛ امامت خلفای راشدین، ص ۴۵۶، آیه ۵۵ نور. جلد هشتم: فضایل اهل بیت، ص ۳۳۹، آیه ۳۳ احزاب؛ امامیه و عصمت اهل بیت، ص ۳۴۰، آیه ۳۳ احزاب. جلد نهم: عفو حدود توسط امام، ص ۱۶۸، آیه ۳۷ شوری؛ خلافت ابوبکر و عمر، ص ۳۲۴، آیه ۱۶ فتح؛ امامت علی، ص ۳۲۶، آیه ۱۶ فتح. جلد دهم: فضایل اهل بیت، ص ۲۱۱، آیه ۱۰ انسان.

۵. تفسیر التحریر

جداول: اسماعیلیان و امامت مسلمانان، ص ۳۳، مقدمه؛ منظور از خلافت آدم عليه السلام، ص ۳۹۸، آیه ۳۰ بقره؛ علت خلافت آدم عليه السلام، ص ۴۱۸، آیه ۳۳ بقره؛ منظور از امامت ابراهیم عليه السلام، ص ۷۰۳، آیه ۱۲۴ بقره؛ شرایط امامت، ص ۷۰۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ حکم امام فاسق از نظر خوارج و معتزله، ص ۷۰۷، آیه ۱۲۴ بقره. جلد چهارم: اهمیت مشورت، ص ۱۴۷، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ احکام مشورت و نظر مالکیه و شافعی، ص ۱۴۸، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ قلمرو مشورت، ص ۱۴۹، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ ارزش مشاوره، ص ۱۵۰، آیه ۱۵۹ آل عمران. جلد پنجم: مفهوم عدل، ص ۹۴، آیه ۵۸ نساء؛ منظور از اولوالامر، ص ۹۷، آیه ۵۹ نساء؛ مخالفت با احکام اولوالامر، ص ۱۱۱، آیه ۶۵ نساء. جلد هشتم: قلمرو لزوم رعایت عدالت، ص ۱۶۶، آیه ۱۵۲ انعام. جلد دوازدهم: اختیارات رهبری، ص ۱۹۴، آیه ۱۲۲ هود. جلد چهاردهم: ارزش عدالت، ص ۲۵۴، آیه ۹۰ نمل. جلد بیست و یکم: حدود ولایت پیامبر صلی الله علیه و آله، ص ۲۶۷، آیه ۶ احزاب. جلد بیست و ششم: وظیفه حاکم درباره اسیران مشرک از دید مالک و شافعی و اوزاعی، ص ۸۰، آیه ۴ محمد. جلد بیست و هشتم: اختیارات اولوالامر در اجرای احکام، ص ۱۵۶، آیه ۱۰ ممتحنه؛ عدالت صحابه، ص ۲۳۰، آیه ۶ حجرات؛ جلد سیام: شرایط رهبری، ص ۱۸۰، آیه ۱۲ انفطار.

۶. تفسیر الحدید

جلد اول: شرایط آزادی عقیده، ص ۳۲۶، آیه ۲۵۶ بقره. جلد دوم: دلایل خلافت امام علی، ص ۷۵، آیه ۶۱ آل عمران؛ فضیلت اهل بیت عليهم السلام، ص ۷۶، آیه ۶۱ آل عمران؛ دلایل ولایت امام علی عليه السلام، ص ۴۸۲، آیه ۵۵ مائده؛ اهمیت ولایت، ص ۴۹۸، آیه ۶۷ مائده. جلد چهارم: قبول ولایت از جانب ظالم، ص ۵۲، آیه ۵۵ یوسف. جلد پنجم: جانشینی سلیمان و داود عليهم السلام، ص ۲۲۴، آیه ۱۶ نمل؛ نقش مردم در تعیین امام، ص ۳۰۰، آیه ۶۸ قصص؛ ولایت ائمه عليهم السلام، ص ۴۲۱، آیه ۱۶ احزاب. جلد ششم: اهمیت

گواهی بر ولایت ائمه، ص ۴۹۳، آیه ۲۶ فتح.

۷ - تفسیر حجة الثفاسیر

جلداول: خلافت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ، ص ۳۳، آیه ۳۰ بقره. جلد دوم: برخورد اهل سنت با ولایت ائمه، ص ۱۶۱، آیه ۶۷ مائده. جلد سوم: واگذاری اراضی خراجیه از طرف خلفا، ص ۵، آیه ۱ انفال.

۸. تفسیر فتح القدير

جلد پنجم: وظیفه امام درباره اسیران مشرکان، ص ۳۱، آیه ۴ محمد؛ نظر ابوحنیفه و شافعی و اوزعی و مالک درباره امام و اسیران مشرکان، ص ۳۱، آیه ۴ محمد.

۹. تفسیر الکاشف

جلداول: شیعه و جانشین پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ص ۲۳، مقدمه؛ قلمرو آزادی، ص ۳۴، آیه ۵ فاتحه؛ آزادی بیان، ص ۸۱، آیه ۳۰ بقره؛ نظر محی الدین عربی در باب عصمت و برکت اهل بیت، ص ۸۸، آیه ۳۵ بقره؛ مفهوم امام، ص ۱۹۶، آیه ۱۲۴ بقره؛ صفات امام، ص ۱۹۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ امامیه و نصب الهی امام، ص ۱۹۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ امامت امام علی عَلَيْهِ السَّلَامُ، ص ۱۹۸، آیه ۱۲۴ بقره؛ عصمت اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ همان؛ علت مخالفت اشراف قریش با پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ص ۲۱۴، آیه ۱۳۹ بقره. جلد دوم: فضایل اهل بیت، ص ۴۸، آیه ۳۳ آل عمران؛ وظیفه حاکم در امتناع شوهر از دادن نفقه، ص ۳۱۶، آیه ۳۴ نساء؛ نظر مالک و شافعی در مسأله قبل، همان؛ مسؤولیت حاکم، ص ۳۵۷، آیه ۵۸ نساء؛ منظور از اولوالامر، ص ۳۵۸، آیه ۵۹ نساء؛ شیعه و عصمت اولوالامر، ص ۳۵۹، آیه ۵۹ نساء؛ منظور از اولوالامر از دید شیعه و سنی، ص ۳۶۱، آیه ۵۹ نساء؛ عدالت صحابه، ص ۳۸۸، آیه ۸۱ نساء؛ حقیقت عدالت، ص ۴۶۰، آیه ۱۳۵ نساء؛ ولایت غیرمسلمانان بر مسلمانان، ص ۴۶۶، آیه ۱۴۱ نساء. جلد سوم: شیعه و اختیار حاکم در قضاوت بین اهل ذمه، ص ۵۹، آیه ۴۲ مائده؛ ولایت امام علی و ابلاغ آن توسط پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ص ۹۷ - ۹۸، آیه ۶۷ مائده؛ آزادی اندیشه، ص ۱۶۱، آیه انعام. جلد پنجم: آزادی بیان، ص ۲۴، آیه ۹ اسراء؛ حکومت امام مهدی (عج) و صالحان روی زمین، ص ۳۰۲، آیه ۱۰۵ نساء؛ شرایط بهره‌مندی حاکمان از نصرت خدا، ص ۳۳۴، آیه ۴۰ حج. جلد ششم: ولایت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بر مؤمنان، ص ۱۹۳، آیه ۶ احزاب؛ امامیه و عصمت اهل بیت، ص ۲۱۶، آیه ۳۳ احزاب؛ ابن عربی و مودت اهل بیت، ص ۲۷، آیه ۳۳ احزاب؛ شافعی و فضیلت اهل بیت، ص ۲۳۷، آیه ۵۶ احزاب؛ منظور از خلافت انسان، ص ۳۷۵، آیه ۲۶ ص؛ ابن عربی و خیانت به اهل بیت، ص ۵۲۲، آیه ۲۳ شوری؛ منزلت اهل بیت، همان. جلد هفتم: سیاست جنگی اسلام، ص ۷۸، آیه ۳۵ محمد.

۱۰. تفسیر کبیر

جلداول: دلایل خلافت ابوبکر، ص ۲۶۰، آیه ۷ فاتحه. جلد دوم: مفهوم خلافت انسان، ص ۱۶۵، آیه ۳۰ بقره. جلد چهارم: مفهوم امامت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ، ص ۴۲، آیه ۱۲۴ بقره؛ راه‌های نصب و تعیین امام، ص

۴۴، آیه ۱۲۴ بقره؛ شیعه و خلافت ابوبکر و عمر، ص ۴۵، آیه ۱۲۴ بقره؛ امامت فاسق، ص ۴۶، آیه ۱۲۴ بقره؛ شیعه و ابوحنیفه و لزوم عصمت امام، ص ۴۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ ابوحنیفه و حکم قضاوت در حکومت جائز، همان. جلد ششم: وراثت در امامت، ص ۱۸۵، آیه ۲۴۷ بقره؛ نقش علم و قدرت در رهبری، ص ۱۸۶، آیه ۲۴۷ بقره. جلد هشتم: ملاک اعطای حکومت از جانب خدا از نظر معتزله و جیبایی و کعبی، ص ۶، آیه ۲۶ آل عمران. جلد دهم: مفهوم عصمت اولوالامر، ص ۱۴۴، آیه ۵۹ نساء. جلد یازدهم: اشاعره و نص بر امامت علی، ص ۱۳۹، آیه ۳ مائده؛ دلایل وجوب نصب حاکم، ص ۲۲۸، آیه ۳۸ مائده؛ شافعی و مسؤولیت حاکم در قضاوت میان اهل ذمه، ص ۲۳۵، آیه ۴۲ مائده. جلد دوازدهم: شیعه و حکم عقیده به خلافت ابوبکر، ص ۲۰، آیه ۵۴ مائده؛ دلایل صحت خلافت ابوبکر، ص ۲۲، آیه ۵۴ مائده؛ شیعه و دلایل امامت علی، ص ۲۶، آیه ۵۵ مائده. جلد سیزدهم: ولایت خدا بر بندگان، ص ۱۷، آیه ۶۲ انعام؛ اقسام حکام، ص ۶۷، آیه ۸۹ انعام؛ ضرورت حکومت، ص ۱۹۴، آیه ۱۲۹ انعام. جلد پانزدهم: وظیفه امام مسلمانان در برابر عهد شکنان، ص ۱۸۳، آیه ۵۸ انفال؛ دلایل امامت علی، ص ۲۱۳، آیه ۷۵ انفال. جلد شانزدهم: دلایل امامت ابوبکر، ص ۱۶۹، آیه ۱۰۰ توبه؛ شافعی و حکم دعای امام برای زکات دهندگان، ص ۱۸۰، آیه ۱۰۳ توبه. جلد بیستم: مفهوم عدل و اهمیت رعایت آن، ص ۱۰۱ و ۱۰۲ آیه ۹۰ نحل. جلد بیست و یکم: امام مردم در قیامت، ص ۱۷، آیه ۷۱ اسراء؛ آگاهی ولی خدا از ولایت خود، ص ۹۶، آیه ۱۲ کهف. جلد بیست و سوم: امامت خلفای راشدین، ص ۴۱، آیه ۴۱ حج؛ وظیفه امام در اجرای حدود، ص ۱۴۳، آیه ۲، نور دلایل وجوب نصب امام، ص ۱۴۳، آیه ۲ نور؛ شافعی و مالک و ابوحنیفه و وظیفه امام در رجم زانی، ص ۱۴۷، آیه ۲ نور؛ وظیفه حاکم در حد قذف و نظر شافعی، ص ۱۶۰، آیه ۴ نور. جلد بیست و چهارم: امامت خلفای راشدین، ص ۲۵، آیه ۵۵ نور. جلد بیست و پنجم: ولایت پیامبر ﷺ بر مؤمنان، ص ۱۹۴، آیه ۱۶ احزاب. جلد بیست و ششم: ضرورت حکومت، ص ۱۹۹، آیه ۲۶ ص.

۱۱. تفسیر الکشاف

جلد اول: زیدیه و حکم اقتدا به فاسق، ص ۱۱۹، آیه ۲۶ بقره؛ خلافت آدم عَلَيْهِ السَّلَام، ص ۱۲۴، آیه ۳۰ بقره؛ حکم امامت فاسق، ص ۱۸۴، آیه ۱۲۴ بقره؛ فضیلت اهل بیت، ص ۳۷۰، آیه ۶۱ آل عمران؛ مفهوم اولوالامر، ص ۵۲۴، آیه ۵۹ نساء. جلد دوم: شافعی و حکم و عده حاکم در انفال، ص ۱۹۴، آیه ۱ انفال؛ ابوحنیفه و شافعی و اختیار امام در امام در مورد اسیران کافر، ص ۳۱۶-۳۱۷، آیه ۴، محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ حکم همکاری با دولت باطل، ص ۴۸۲، آیه ۵۵ یوسف. جلد هفتم: فلسفه عدم پذیرش حکومت توسط لقمان، ص ۴۹۰، آیه ۱۴ لقمان.

۱۲. تفسیر کشف الاسرار و عده الابرار

جلد اول: تفاوت خلافت و سلطنت، ص ۱۳۳، آیه ۳۰ بقره؛ فضایل جانشینان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ص ۳۹۴، آیه

۱۴۳ بقره؛ ابعاد ولایت خدا بر مؤمنان، ص ۷۰۲، آیه ۲۵۷ بقره. جلد دوم: اهمیت مشورت، ص ۳۲۴، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ مفهوم اولوالامر، ص ۵۵۴ و ۵۶۱، آیه ۵۹ نساء؛ دلایل خلافت ابوبکر، ص ۵۷۳، آیه ۶۹ نساء؛ اقسام عدل، ص ۷۱۷، آیه ۱۲۹ نساء. جلد سوم: ص ۱۴۹، آیه ۵۵ مائده؛ ابلاغ ولایت علی علیه السلام در غدیر خم، ص ۱۸۱، آیه ۶۷ مائده؛ خلفای خدا، ص ۵۴۱، آیه ۱۶۵ انعام. جلد چهارم: مفهوم ائمه کفر، ص ۱۰۶، آیه ۱۲ توبه. جلد پنجم: مفهوم امامت، ص ۳۲۷، آیه ۷۹ حجر؛ حقیقت عدل، ص ۴۵۱، آیه ۹۰ نحل. جلد ششم: جانشینان خدا در زمین، ص ۵۷۳، آیه ۵۵ نور. جلد هشتم: امان دادن پیامبر صلی الله علیه و آله به مشرکان در اظهار عقیده، ص ۳، آیه ۱ احزاب؛ مفهوم خلیفه، ص ۳۳۸، آیه ۲۶ ص. جلد نهم: شافعی و احمد بن حنبل و اختیارات امام در مورد اسیران، ص ۱۷۸، آیه ۴ محمد؛ مسؤلیت امام در برخورد با اهل بغی، ص ۲۵۱، آیه ۹ حجرات. جلد دهم: اموال تحت اختیار امام، ص ۳۸، آیه ۷ حشر.

۱۳. تفسیر مجمع البیان

جلد اول: خلافت آدم علیه السلام، ص ۱۷۶، آیه ۳۰ بقره؛ امامت ابراهیم علیه السلام، ص ۳۸۰، آیه ۱۲۴ بقره؛ شیعه و عصمت امام، همان. جلد دوم: شرایط رهبری، ص ۱۳، آیه ۲۴۷ بقره. جلد سوم: مفهوم اولوالامر، ص ۱۰۰، آیه ۵۹ نساء؛ جبابی و مفهوم اولوالامر، ص ۱۲۶، آیه ۸۳ نساء؛ ولایت علی علیه السلام، ص ۲۴۶، آیه ۳ مائده؛ امامت علی علیه السلام، ص ۳۲۶، آیه ۵۵ مائده؛ امامت امام علی، ص ۳۴۴، آیه ۶۷ مائده. جلد چهارم: مقام امامت، ص ۷۲۹، آیه ۱۴۲ اعراف؛ جبابی، شیعه و امامت ائمه، ص ۷۷۸، آیه ۱۸۷ اعراف. جلد پنجم: علت در خواست ولایت از ظالمان توسط یوسف علیه السلام، ص ۳۲۷، آیه ۵۷ یوسف. جلد نهم: اختیارات امام در مورد اسیران و نظر شافعی و ابویوسف، ص ۱۴۷، آیه ۴ محمد.

۱۴. تفسیر مراغی

جلد اول: خلافت انسان در زمین، ص ۸۰، آیه ۳۰ بقره؛ فلسفه خلافت انسان، ص ۸۵، آیه ۳۰ بقره؛ امامت ظالمان، ص ۲۰۹، آیه ۱۲۴ بقره. جلد دوم: ارزش مشورت، ص ۱۸۸، آیه ۲۳۳ بقره؛ ملاک شایستگی حکومت، ص ۲۱۸، آیه ۲۴۶ بقره؛ جلد چهارم: فواید مشورت، ص ۱۱۴، آیه ۱۵۹ آل عمران. جلد پنجم: تأثیر شفاعت در حکم عادل و ظالم، ص ۱۱۰، آیه ۸۵ نساء؛ زمینه‌های عدالت در قضاوت، ص ۷۱، آیه ۵۸ نساء. جلد یازدهم: مسؤلیت امام در گرفتن صدقات، ص ۱۶، آیه ۱۰۳ توبه. جلد بیست و یکم: ولایت پیامبر صلی الله علیه و آله بر مؤمنان، ص ۱۳۰، آیه ۶ احزاب. جلد بیست و پنجم: اهمیت مشورت، ص ۵۳، آیه ۳۸ شوری؛ حاکمان مصر، ص ۱۲۸، آیه ۲۸ دخان. جلد بیست هشتم: اختیارات اهل حل و عقد در تدوین قوانین، ص ۱۰، آیه ۵۹ مجادله؛ عدالت در عالم تکوین و تشریح، ص ۱۵۲، آیه ۱۲ طلاق.

۱۵. تفسیر ملاصدرا

جلد دوازدهم: ملاک خلافت انسان، ص ۳۰۰، آیه ۳۰ بقره؛ علت جعل خلیفه از جانب خدا، ص ۳۰۲، آیه ۳۰ بقره؛ سرّ اعتراض فرشتگان به خلافت انسان، ص ۳۰۶، آیه ۳۰ بقره؛ فلسفه خلافت انسان، ص

۳۰۹، آیه ۳۰ بقره؛ فلسفه خلافت انسان در زمین، ص ۳۶۷، آیه ۳۳ بقره. جلد سوم: ضرورت خلیفه خدا در زمین، ص ۱۲۶، آیه ۳۶ بقره؛ موجبات تحصیل عدالت، ص ۱۷۶، آیه ۴۰ بقره. جلد چهارم: فلسفه اولویت پیامبر ﷺ بر مؤمنان، ص ۱۳۵، آیه ۲۵۵ بقره؛ شرایط امامت، ص ۲۲۰، آیه ۲۵۶ بقره؛ امامت امام علی، ائمه و امام مهدی (عج)، ص ۲۲۰ - ۲۲۱، آیه ۲۵۶ بقره؛ مراتب ولایت خدا و مؤمنان، ص ۲۲۷، آیه ۲۵۷ بقره؛ فلسفه اختصاص ولایت خدا بر مؤمنان، همان؛ رابطه ولایت طاغوت بادوری از ولایت خدا، ص ۲۴۸، آیه ۲۵۷ بقره. جلد پنجم: شرایط احراز رسالت و امامت، ص ۳۸، آیه ۱۴ یس؛ شرایط وصول انسان به مقام خلافت خدا، ص ۳۱۰، آیه ۷۱ یس. جلد هفتم: فرق نبی با ولی، ص ۳۷۹، آیه ۹ اعلی.

۱۶. تفسیر المنار

جلد اول: مراد از خلافت آدم عليه السلام، ص ۲۵۷، آیه ۳۰ بقره. جلد دوم: مشیت خدا در اعطای سلطنت، ص ۴۷۸، آیه ۲۴۷ بقره. جلد سوم: مفهوم ولایت، ص ۴۲، آیه ۲۵۷ بقره. جلد چهارم: نقش شوری در حکومت اسلامی، ص ۴۵، آیه ۱۰۴ آل عمران؛ رهبر در گروه آمران به معروف و ناهیان از منکر، ص ۴۷، آیه ۱۰۴ آل عمران؛ صفات مسؤلان حکومت، ص ۸۵، آیه ۱۱۸ آل عمران؛ محدوده مشورت، ص ۲۰۰، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ مبانی خلافت عمر، ص ۲۰۲، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ شورای عمر، ص ۲۰۳، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ لزوم عمل به تصمیمات شوری، ص ۲۰۶، آیه ۱۵۹ آل عمران. جلد پنجم: ارکان قضاوت عادلانه، ص ۱۷۲، آیه ۵۸ نساء؛ مفهوم اولوالامر و نظر شیعه، ص ۱۸۰ - ۱۸۱، آیه ۵۹ نساء؛ اولوالامر در صدر اسلام، ص ۱۹۵، آیه ۵۹ نساء؛ انتخاب اولوالامر، ص ۲۰۰، آیه ۵۹ نساء؛ قلمرو اجتهاد اولوالامر، ص ۲۱۱، آیه ۵۹ نساء؛ ابن تیمیه و شرایط والی، ص ۲۱۷، آیه ۵۹ نساء؛ اهمیت عدالت، ص ۴۵۵، آیه ۱۳۵ نساء. جلد ششم: حکم خروج بر امام جائز، ص ۳۶۶، آیه ۳۴ مائده؛ امامت علی از دیدگاه شیعه، ص ۴۴۳، آیه ۵۶ مائده؛ خلافت علی، ص ۴۶۴، آیه ۶۷ مائده. جلد هفتم: امامت غیرمجتهد، ص ۱۹۶، آیه ۱۰۲ مائده؛ حدود حاکمیت علما بر مردم، ص ۴۴۲، آیه ۵۲ انعام. جلد هشتم: اقسام ولایت خدا، ص ۳۸، آیه ۳ اعراف؛ ولایت ظالم بر ظالم، ص ۱۰۰، آیه ۱۲۹ انعام. جلد نهم: خلافت علی و نظر شیعه، ص ۱۲۲، آیه ۱۴۲ اعراف. جلد دهم: مفهوم ائمه کفر، ص ۱۹۱، آیه ۱۲ توبه؛ شیعه و عصمت اهل بیت ص ۳۷۸، آیه ۳۱ توبه؛ حکم آزار اهل بیت، ص ۵۲۱، آیه ۶۱ توبه؛ ولایت منافق بر منافق، ص ۵۴۱، آیه ۷۱ توبه. جلد یازدهم: عدالت صحابه، ص ۱۷، آیه ۱۰۰ توبه؛ آزادی دین، ص ۲۵۴، آیه ۲۳ یونس؛ ولایت تکوینی اولیاء الله، ص ۲۲۹، آیه ۲ یونس؛ اهمیت عدالت، ص ۲۶۹، آیه ۲ یونس؛ رابطه کرامات با ولایت، ص ۴۴۸، آیه ۶۴ یونس. جلد دوازدهم: رابطه ایمان و وراثت، ص ۸۴، آیه ۴۷ هود؛ حکم اطاعت از حاکم، ص ۱۸۰، آیه ۱۱۳ هود.

۱۷. تفسیر المنیر

جلداول: خلافت انسان، ص ۱۲۷، آیه ۳۰ بقره؛ حکم نصب حاکم و راه‌های تعیین امام، ص ۱۲۹، آیه ۳۰ بقره؛ ولایت ظالمان، ص ۳۰۹، آیه ۱۲۴ بقره؛ حکم اخذ مال از حاکم ظالم، همان. جلد دوم: کیفیت قصاص از حاکم، ص ۱۱۶، آیه ۱۷۸ بقره. جلد چهارم: حکم مشورت‌های پیامبر ﷺ، ص ۱۴۳، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ حکم هدیه گرفتن حاکم، ص ۱۵۱، آیه ۱۶۱ آل عمران. جلد پنجم: اهمیت عدالت اجتماعی، ص ۱۲۴، آیه ۵۸ نساء؛ مفهوم اولوالامر و نظر شیعه، ص ۱۲۶، آیه ۵۹ نساء؛ حقوق متقابل حاکم و مردم، ص ۱۲۸، آیه ۵۸ نساء؛ مرجع رفع خصومت میان حاکم و مردم، ص ۱۲۹، آیه ۵۹ نساء؛ خلافت ابوبکر، ص ۱۴۸، آیه ۶۹ نساء؛ اهمیت عدالت، ص ۳۱۴، آیه ۱۳۵ نساء جلد ششم: مالک و ابوحنیفه و اختیار امام در کیفر محارب، ص ۱۶۱ و ۱۶۳ و ۱۶۴، آیه ۳۳ مائده؛ ابوحنیفه و مالک و شافعی و وظیفه امام در حکمیت بین اهل ذمه، ص ۱۹۸ و ۲۰۱، آیه ۴۲ مائده. جلد هشتم: حکم قربانی کردن برای استقبال از حاکم از دید حنفیه، ص ۲۴، آیه ۱۲۱ انعام؛ نیاز انسان به حکومت، ص ۴۹، آیه ۱۲۹ انعام. جلد نهم: جانشین پیامبر ﷺ، ص ۲۲۰، آیه ۴۰ توبه. جلد یازدهم: اختیارات حاکم در اخذ زکات، ص ۲۷، آیه ۱۰۳ توبه. جلد سیزدهم: حکم همکاری با دولت باطل، ص ۱۲، آیه ۵۵ یوسف. جلد چهاردهم: مفهوم عدل، ص ۲۱۲، آیه ۹۰ نحل؛ اقسام عدل، ص ۲۲۴، آیه ۹۰ نمل. جلد پانزدهم: کیفر تخلقات رهبران جامعه، ص ۱۳۶، آیه ۱۷۵ اسراء. جلد شانزدهم: مسؤولیت حاکم در حمایت از مردم، ص ۳۲، آیه ۹۵ کهف. جلد هجدهم: مالک و وظیفه حاکم در حد فذف، ص ۱۴۵، آیه ۴ نور. جلد نوزدهم: وظیفه حاکم در قبال مردم، ص ۲۸۶، آیه ۲۰ نمل؛ قبول عذر مردم توسط حاکم، ص ۲۸۹، آیه ۲۷ نمل. جلد نوزدهم: اهمیت مشورت، ص ۲۹۷، آیه ۳۲ نمل. جلد بیست و یکم: ولایت پیامبر ﷺ، ص ۲۴۵، آیه ۶ احزاب؛ لزوم مشورت حاکم درباره جنگ، ص ۲۸۱، آیه ۲۷ احزاب؛ وظایف حاکم در مسائل جنگ، ص ۲۸۱، آیه ۹ احزاب. جلد بیست و سوم: مسؤولیت حاکمان، ص ۱۸۸، آیه ۲۶ ص. جلد بیست و پنجم: اهمیت مشورت، ص ۸۱، آیه ۳۸ شورا. جلد بیست و ششم: اختیارات حاکم در مورد اسیران، ص ۸۹، آیه ۴ محمد ﷺ؛ مالکیه و شافعیه و حنیفه و اختیارات حکام در مورد اسیران، ص ۹۲، آیه ۴ محمد ﷺ. جلد بیست و هشتم: حکم اقامه نماز جمعه بدون اذن امام و نظر ابوحنیفه، ص ۲۰۸، آیه ۹ جمعه.

۱۸. تفسیر المیزان

جلداول: امامت ابراهیم علیهما السلام، ص ۲۶۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ مقام امامت، ص ۲۷۱، آیه ۱۲۴ بقره؛ شرایط امامت، ص ۲۷۲، آیه ۱۲۴ بقره؛ عصمت امام، ص ۲۷۴ بقره؛ امامت و هدایت، ص ۲۷۵، آیه ۱۲۴ بقره. جلد دوم: اختیارات اولوالامر، ص ۹۳، آیه ۱۹۶ بقره؛ هدف از حکومت، ص ۲۸۷، آیه ۲۴۷ بقره. جلد سوم: اقسام حکومت، ص ۱۴۲، آیه ۲۷ آل عمران؛ ضرورت حکومت، ص ۱۴۵، آیه ۲۷ آل عمران. جلد چهارم: اداره جامعه بر اساس رأی اکثریت، ص ۹۸، آیه ۲۰۰ آل عمران؛ حدود آزادی، ص ۱۶۶ -

۱۱۷، آیه ۲۰۰ آل عمران؛ عوامل تغییر سیستم‌های حکومتی، ص ۱۱۹، آیه ۲۰۰ آل عمران؛
 اختیارات رهبر، ص ۱۲۱، آیه ۲۰۰ آل عمران؛ رهبر جامعه اسلامی، همان؛ تفاوت روش حکومتی
 اسلام با سایر حکومت‌ها، ۱۱۹، آیه ۲۰۰ بقره؛ آزادی فکر و عقیده، ص ۱۳۰، آیه ۲۰۰ آل عمران؛
 آزادی اجتماعی، ص ۲۵۵، آیه ۱۹ نساء؛ اطاعت از اولوالامر، ص ۳۸۸، آیه ۵۹ نساء؛ مفهوم اولوالامر،
 ص ۳۹۲، آیه ۵۹ نساء؛ عصمت اهل حل و عقد، ص ۳۹۳، آیه ۵۹ نساء. جلد پنجم: مراد از اولوالامر، ص
 ۲۲، آیه ۸۳ نساء؛ نعمت ولایت، ص ۱۸۱، آیه ۳ مائده؛ نتایج اعراض از اهل بیت، ص ۲۷۴، آیه ۱۵
 مائده؛ مقام رهبران بنی اسرائیل، ص ۳۶۳، آیه ۴۴ مائده؛ مفهوم ولایت، ص ۳۶۸، آیه ۵۱ مائده. جلد
 ششم: مفهوم ولایت، ص ۶، آیه ۵۵ مائده، ولایت محمد ﷺ، ص ۷، آیه ۵۵ مائده؛ ولایت علی ﷺ،
 ص ۸، آیه ۵۵ مائده؛ مفهوم ولایت، ص ۱۱، آیه ۵۵ مائده؛ ولایت تکوینی و تشریحی خدا، ص ۱۲، آیه
 ۵۵ مائده؛ ولایت تشریحی محمد ﷺ، ص ۱۳، آیه ۵۵ مائده؛ ابلاغ ولایت علی ﷺ به وسیله پیامبر،
 ص ۴۸، آیه ۶۷ مائده؛ نیاز جامعه به حاکم، ص ۴۸، آیه ۶۷ مائده؛ حدود آزادی فرد در جامعه،
 ص ۳۵۱، آیه ۱۱۸ مائده. جلد دهم: مفهوم ولایت، ص ۸۸، آیه ۶۲ یونس؛ محدوده آزادی اجتماعی،
 ص ۳۶۷ - ۳۷۰، آیه ۸۸ هود. جلد سیزدهم: امامان حق و باطل در قیامت، ص ۱۶۵، آیه ۷۱ اسراء؛
 ولایت خدا، ص ۳۱۷، آیه ۴۴ کهف؛ ولایت شیطان در تدبیر امور، ص ۳۲۶، آیه ۵۱ کهف. جلد چهاردهم:
 ولایت اهل بیت، ص ۱۱۹، آیه ۹۸ طه؛ امامت و هدایت، ص ۳۰۴، آیه ۷۳ انبیاء؛ مقام ولایت، همان؛
 مفهوم به ارث بردن زمین توسط صالحان، ص ۳۳۰، آیه ۱۰۵ انبیاء. جلد پانزدهم: وعده خدا به حکومت
 امام عصر (عج)، ص ۱۵۵، آیه ۵۵ نور؛ مفهوم خلافت انسان در زمین، ص ۳۸۳، آیه ۶۲ نمل؛ حکم
 اطاعت از حکام، ص ۳۹۱، آیه ۶۲ نمل؛ ولایت علی ﷺ، ص ۴۰۶، آیه ۸۹ نمل. جلد شانزدهم: ولایت
 پیامبر بر مؤمنان، ص ۲۷۶، آیه ۶ احزاب. جلد هفدهم: خلافت داود ﷺ، ص ۱۹۴، آیه ۲۶ ص. جلد
 هجدهم: مسؤلیت امام، ص ۱۰۶، آیه ۲۷ زخرف؛ اختیارات امام درباره اسیران جنگی، ص ۲۲۷، آیه ۴

محمد ﷺ.

۱۹ - تفسیر نمونه

جلد اول: مفهوم خلافت انسان در زمین، ص ۱۷۲، آیه ۳۰ بقره؛ شرایط رهبر، ص ۳۰۸، آیه ۷۴ بقره؛
 مفهوم امامت، ص ۴۳۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ اهمیت امامت، ص ۴۳۷، آیه ۱۲۴ بقره؛ امامت و هدایت، ص
 ۴۳۸، آیه ۱۲۴ بقره؛ تفاوت امامت و نبوت و رسالت، ص ۴۴۰، آیه ۱۲۴ بقره؛ امامت ابراهیم ﷺ، ص
 ۴۴۱، آیه ۱۲۴ بقره؛ شرایط امام، ص ۴۴۲، آیه ۱۲۴ بقره؛ لزوم نصب الهی امام، ص ۴۴۴، آیه ۱۲۴
 بقره؛ ابوحنیفه و اختصاص امامت به علویان، همان. جلد دوم: شرایط رهبر، ص ۱۷۲، آیه ۲۴۷ بقره؛
 اراده خدا در ظهور و سقوط حکومت‌ها، ص ۳۶۵، آیه ۲۶ آل عمران؛ ولایت تکوینی اولیاء الله، ص
 ۴۲۲، آیه ۴۹ آل عمران؛ سرنوشت اهل کتاب در حکومت امام عصر (عج)، ص ۴۳۲، آیه ۵۵ آل

عمران؛ راه شناخت رهبر حق از باطل، ص ۴۸۴، آیه ۷۹ آل عمران؛ تعیین خلیفه از سوی خدا، ص ۴۸۸، آیه ۸۱ آل عمران. جلد سوم: نسبت امر به معروف و آزادی، ص ۴۰، آیه ۱۰۴ آل عمران؛ صفات رهبر، ص ۱۴۲، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ اهمیت مشورت، ص ۱۴۴، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ اعتبار شورای عمر، ص ۱۴۷، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ مفهوم اولوالامر، ص ۴۳۵، آیه ۵۹ نساء؛ لزوم مدیریت واحد پس از مشورت، ص ۱۴۸، آیه ۱۵۹ آل عمران؛ اهمیت عدالت در حکومت ۴۳۱، آیه ۵۸ نساء، جلد چهارم؛ اهمیت رهبر، ص ۱۱، آیه ۷۵ نساء؛ مفهوم اولوالامر، ص ۳۰، آیه ۸۳ نساء؛ وظایف رهبر، ص ۳۴، آیه ۸۴ نساء؛ ولایت اهل بیت، ص ۲۶۸، آیه ۳ مائده؛ اهمیت عدالت، ص ۳۰۱، آیه ۸ مائده؛ اهل کتاب در زمان حکومت امام مهدی (عج)، ص ۳۱۹، آیه ۱۴ مائده؛ دلایل امامت علی علیه السلام، ص ۴۳۲، آیه ۵۵ مائده؛ شبهات آیه ولایت، ص ۴۲۶، آیه ۵۵ مائده؛ استناد علی علیه السلام به آیه ولایت، ص ۴۳۱، آیه ۵۵ مائده. جلد پنجم: وظیفه پیامبر برای انتخاب خلیفه، ص ۲، آیه ۶۷ مائده؛ مشکلات رهبران صالح، ص ۲۱۲، آیه ۳۴ انعام؛ ولایت و امنیت، ص ۳۲۱، آیه ۸۲ انعام؛ شرایط نبوت و امامت، ص ۴۳۱، آیه ۱۲۴ انعام. جلد ششم: تفاوت عدل و قسط، ص ۱۴۳، آیه ۲۹ اعراف؛ تفاوت امامت و نبوت، ص ۳۴۱، آیه ۱۴۲ اعراف؛ دلایل خلافت علی علیه السلام، ص ۳۴۳، آیه ۱۴۲ اعراف. جلد هفتم: حکمت تعلق خمس به اهل بیت علیهم السلام، ص ۱۷۴، آیه ۴۱ انفال؛ لزوم مبارزه با ائمه کفر، ص ۳۰۸، آیه ۱۲ توبه. جلد هشتم: حکم حمایت از رهبران اسلامی، ص ۱۸۵، آیه ۱۲۰ توبه؛ لزوم تحقیر دشمن توسط رهبران دینی، ص ۳۵۱، آیه ۷۱ یونس. جلد نهم: قلمرو اطاعت از حاکمان، ص ۲۶۳، آیه ۱۱۳ هود. جلد دهم: حکم پذیرش حکومت از سوی والی جائز، ص ۷، آیه ۵۵ یوسف؛ شرایط مدیریت، ص ۱۰، آیه ۵۵ یوسف؛ نعمت آزادی، ص ۲۷۷، آیه ۶ ابراهیم. جلد یازدهم: شرایط رهبر، ص ۱۳۶، آیه ۸۸ حجر؛ اهمیت عدالت، ص ۳۳۲، آیه ۷۶ نحل؛ اهمیت عدل، ص ۳۳۶، آیه ۹۰ نحل. جلد دوازدهم: نقش رهبر در جامعه، ص ۲۰۱، آیه ۷۱ اسراء؛ محبت رهبران دینی به مردم، ص ۳۴۸، آیه ۶ کهف؛ شرایط رهبر، ص ۵۴۰، آیه ۹۵ کهف. جلد سیزدهم: امکان امامت در کودکی، ص ۲۸، آیه ۱۲ مریم؛ شرایط رهبر، ص ۱۹۱، آیه ۳۶ طه؛ تفاوت مقام نبوت و امامت، ص ۴۵۵، آیه ۷۳ انبیاء؛ معیار شناخت امام حق از باطل، ص ۴۵۶، آیه ۷۳ انبیاء. جلد چهاردهم: ویژگی‌های رهبران دینی، ص ۲۸۰، آیه ۶۹ مؤمنون؛ شرایط مشروعیت حکومت دموکراسی، ص ۲۸۳، آیه ۷۰ مؤمنون؛ حکومت صالحان در زمین، ص ۵۳۰، آیه ۵۵ نور. جلد پانزدهم: اهمیت وحدت رهبری، ص ۱۲۹، آیه ۵۱ فرقان؛ رابطه دین و سیاست، ص ۴۲۰، آیه ۱۶ نمل؛ فرق حکام الهی با حاکمان جور، ص ۴۳۶، آیه ۱۹ نمل؛ آزادی در حکومت سلیمان علیه السلام، ص ۴۴۲، آیه ۲۲ نمل. جلد شانزدهم: شرایط مدیریت، ص ۶۶، آیه ۲۶ قصص؛ انواع امام، ص ۹۱، آیه ۴۱ قصص؛ روش حکومت علی علیه السلام، ص ۱۷۹، آیه ۸۳ قصص. جلد هفدهم: ویژگی رهبران خدایی، ص ۱۶۹، آیه ۲۴ سجده؛ حدود ولایت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بر مؤمنان، ص ۲۰۱، آیه ۶

احزاب؛ وراثت در امامت، ص ۲۰۹، آیه ۶ احزاب. جلد نوزدهم: حکومت دموکراسی، ص ۲۶۳، آیه ۲۶
ص؛ وظایف حکومت، ص ۲۶۵، آیه ۲۶ ص؛ ابزار حکومت‌داری، ص ۲۹۰، آیه ۳۵ ص؛ آزادی اندیشه
از دیدگاه اسلام، ص ۴۱۵، آیه ۱۸ زمر. جلد بیستم: اهمیت و محدوده مشورت، ص ۴۶۲ و ۴۶۳، آیه ۳۸
شوری. جلد بیست و دوم: اهمیت نظم در پیروی از رهبر، ص ۱۴۷، آیه ۱ حجرات. جلد بیست و چهارم:
اهمیت عدالت، ص ۴۳، آیه ۱۱ ممتحنه؛ حدود اطاعت از رهبر، ص ۴۹، آیه ۱۲ ممتحنه. جلد بیست و
هفتم: شرایط رهبر، ص ۱۱۰، آیه ۱۱ ضحی.